

Pekka Elo
Opetusneuvos
Opetushallitus

Hoda Shabrokh
Projektipäällikkö
Vantaan kaupunki

Maailmankansalaisen etiikka

Perus- ja ihmisoikeudet yhteisenä kivijalkana

Suomessa ihmiset ovat kolmenlaisten perus- ja ihmisoikeuksien suojaamia. Ensinnäkin *kotimainen perusoikeusjärjestelmä*, jossa on tunnustettu kansalais- ja poliittiset oikeudet yhdessä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien kanssa. Tätä täydentävät *kansainväliset ihmisoikeussopimukset*, joita on laadittu Yhdistyneissä kansakunnissa (YK, esimerkiksi Lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59-60/1991) tai Euroopan neuvostossa (EN), jonka ihmisoikeussopimusta pidetään suomalaisittain yleisesti tärkeimpänä (SopS 85-86/1998). Kolmas perus- ja ihmisoikeuksien suojajärjestelmä tulee *Euroopan unionin (EU) oikeudesta* (SopS 18-19/90, SopS 6/76, SopS 7-8/76, SopS 59-60/91). Yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus ei sen sijaan ole valtioiden välinen sopimus, mutta se voidaan ymmärtää tulkinnaksi tai selitykseksi niille asioille, mitä ihmisoikeuskäsitteellä tarkoitetaan.

Useimmat maailman valtiot ovat liittyneet sopimuksiin ja hyväksyneet niiden toteutumisen valvonnan. Näin ollen voidaan puhua globaaleista ihmisoikeuksista, joiden perustasta on mahdollista jäljittää kaikille ihmiselle yhteistä, universaalaa etiikkaa eli maailmankansalaisen etiikkaa. Tavallisesti ihmistä kuitenkin kiehtovat kysymykset hyvästä elämästä erityisesti yksilötasolla. Mikä erottaa hyvän pahasta? Onko kaikki mikä menee lain ja sopimusten mukaan reilua? Miksi valita hyvä, kun paha näyttäisi tuovan menestyksen? Eettinen tutkiskelu nousee tällaisten kysymysten esittämisestä ja pyrkimyksestä vastata niihin mahdollisimman yleispätevästi. Mutta voidaanko nykyisessä mosaiikki-maailmassa saavuttaa mitään yksimielisyyttä siitä mikä on hyvää, oikeaa tai reilua?

Tieto: Oikeudenmukaisuus ja rehellisyys

Kautta historian ihmiset ovat verranneet oikeuksiaan riittävän samanlaisena pidettyyn viiteryhmään. Viiteryhmänä oli aluksi oma heimo, sitten ihmisiä yhdisti sama kieli ja uskonto, seuraavaksi rotu ja kulttuuri. Nyt elämme aikaa, jolloin on alettu ajatella maailmankansalaisuutta. Uuden piirteen tähän tuo lisääntyvä halukkuus kohdella muita elämänmuotoja kohtuullisen oikeudenmukaisesti. Näemme esimerkiksi delfinitit itsemme

suhteen samankaltaisempina kuin onkimadot. Maapalloistuvan kulttuurin ja identiteetin olennainen ominaisuus on ihmisten kasvava riippuvaisuus toisistaan sekä luonnosta.

Oikeudenmukaisen toiminnan onnistumisen ehtona eivät ole ainoastaan hyvät ja oikeudenmukaiset tavoitteet. Tarvitaan myös tietoa siitä, miten asiat ovat ja mikä vaikuttaa mihinkin. Maailmankansalaisuuteen kuuluu ymmärrys, jonka mukaan tietoa on se, mikä on totta ja perusteltua. Oikeat arvaukset eivät siis ole tietoa. Rehellisyyteen hyveenä kuuluu pyrkimys pitää oma maailmankuva totuudellisena ja pystyä perustelemaan sen pätevyyttä.

Rehellisyys on yksi kaiken keskustelun ja tiedonvälityksen perusteista. Jopa he, jotka vähättelevät luotettavuus -näkökulman merkitystä, joutuvat tukemaan omaa näkemystään luotettavuuden oletuksin. Eettistä rehellisyyttä ei saa paeta yleiselle tasolle tyyliin: ”tulee aina toimia, niin kuin jokaisen tulisi toimia vastaavassa tilanteessa” tai ”tulee etsiä ratkaisua, joka takaa suurimman onnen suurimmalle määrälle ihmisiä”. Nämä periaatteet voivat toimia yleistyksinä ja auttaa keskustelua. Maailmankansalaisen etiikkaan kuuluu oivallus pohtien ja keskustellen päätyä rehelliseen sitoutumiseen siihen, mitä maailmankansalaisuus tarkoittaa juuri minulle.

Taito: viisaus ja kohtuullisuus

Maailmankansalaisen etiikassa pyritään löytämään yhteistä perustaa eettisille pohdinnoillemme. Tarkoituksena on kehittää eettisen ajattelun taitoja, jotta kykenemme tunnistamaan arjessa hyvän ja pahan, kykenemme erittelemään eri vaihtoehtoja ja lopuksi uskallamme valita sen vaihtoehdon, jonka koemme oikeaksi.

Eettisellä kasvatuksella on riskinsä. Tavallisesti vaarat liittyvät tiukkoihin kantoihin. Eri ihmiset näkevät moraalisen ilmiön eri tavalla. Osalle moraali ei liity ajatteluun tai itseymmärrykseen; he näkevät moraalin yksioikoisena omantunnon tai velvollisuuden ilmentymänä. Toisaalta jotkut näkevät moraalin loogisena rakenteena, jossa muutamasta lähtökohdasta voidaan johtaa oikeat teot. Opettaja, joka on valinnut ensimmäisen lähtökohdan huomaa, että hänellä on vain vähän opettamista. Hän luulee tietävänsä jo valmiit vastaukset, joiden omaksumiseen hän ohjaa oppilaitaan.

Opettaja, joka ratkoo eettisiä ongelmia logiikan työvälineillä, taas kuvittelee maailman eettisten ongelmien näkökulmien liittyvän käyttämämme kielen epämääräisyyteen ja monimerkityksellisyyteen. Kuitenkin eettisen ongelman loogiset rakenteet eivät sisällä koko ongelmaa. Logiikka sinällään ei riitä ratkomaan ongelmia, joista nuoret keskustelevat. Toisaalta eettinen pohdinta ja keskustelu kaipaa kurinalaisuutta. Jokaisen, joka haluaa esitellä jotain tapausta, täytyy pystyä esittämään perustelunsa osuvasti ja ristiriidattomasti. Hänen tulee pystyä esittämään ymmärrettävästi olettamuksensa ja sen, kuinka hän johtaa olettamuksistaan päätelmänsä.

Monikulttuuristuvassa koulussa on oppilaita useista eri kieli- ja kulttuuritaustoista. Jotta moninaisuus olisi rikkaus ja mahdollisuus, on välttämätöntä löytää erilaisuuden keskeltä yhdistäviä tekijöitä. Tässä toisilta oppimisen, välittämisen ja yhdessä tekemisen kulttuuria tulisi tuoda osaksi koulujen normaalia arkea. Meillä on velvollisuus, kansallisista eroista huolimatta, oppia ja kehittää itsessämme tietoa, taitoja, ja arvoja, joilla

rakennamme oikeudenmukaista kulttuuria maailmaan – ykseyttä erilaisuudessa.

Maailmankansalaisen etiikka voi painottaa tekojen seurauksia, tekojen tarkoitusta tai hyveitä ja paheita, mutta se voi olla samalla yleistä ja jakamatonta. Maailmankansalaisen eettisen ajattelun sisällöt ja taidot ovat ikkunoita ja avaimia, jos ne antavat kokonaisvaltaisen kyvyn käyttää näitä tietoja ja taitoja.

Tahto: Rohkeus

Kansallisessa opetussuunnitelman perusteissa ohjataan kouluja rakentamaan yhteyttä arvojen ja toiminnan välille. Suomessa opetussuunnitelman arvopohjana ovat ihmisoi-keudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Koulujen tehtävänä on edistää näiden arvojen pohjalta yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioit-tamista. Toisin sanoen koulujen tavoitteena on ylläpitää tietoisuutta yhteiskuntaan ja yk-silöön liittyvissä asioissa sekä luoda tilaa globaalieettisille kysymyksille ja keskusteluille.

Gloaalilla etiikalla viitataan siihen, että kaikilla maailmanlaajuisilla kysymyksillä on myös eettinen ulottuvuus. Se sisältää pyrkimyksen rakentaa koko ihmiskuntaa yhdistä-vää ja sitovaa arvopohjaa. Maailmankansalaisen etiikasta puhuttaessa voidaan sanoa, että sen tavoitteena on kasvattaa hyviä eettisiä arvoja, eettisiä ajattelun taitoja sekä rohkeutta valita hyvä. Rohkeus ilman tietoja ja tavoitteita on uhittelua. Kohtuullisuus on arvojen tasapainoa, joka auttaa jaksamaan.

Oikeudenmukaisuus, rehellisyys, viisaus, rohkeus ja kohtuullisuus ovat klassisia hy-veitä, jotka näkyvät ihmisen teoissa.